

TVARI
MOKYKLA

2030

Darbotvarkė „Tvari mokykla 2030“

Tvarių mokyklų įsivertinimo vadovas

LINEŠA

LIETUVOS NEFORMALIOJO ŠVIETIMO AGENTŪRA

Tvarių mokyklų įsivertinimo vadovas

„Tvarių mokyklų įsivertinimo vadovas“ (toliau – „Vadovas“) – įrankis mokyklos bendruomenei siekiant tvarumo kokybinių pokyčių. Atrinkti mokyklų aplinkoms būdingi tvarumo rodikliai. Naudotis vadovu nereikalinga speciali kvalifikacija, palikta galimybė pačiai mokyklai susikurti įsivertinimo mechanizmą.

Kodėl pradedama nuo įsivertinimo?

Tvarumą pasirinkusi mokykla pradeda nuo stipriųjų ir silpnųjų pusių identifikavimo, jų analizės. Ją atlikus, įmanoma kurti ateities planus, įvertinti jėgas, nustatyti pokyčių tempą, turimus resursus, pasirinkti sritis, kuriose pokyčiai bus greiti, kuriems reikės pasiruošti iš anksto (ekspertų pagalba, išteklių paieška).

Įsivertindama kartą per metus, mokykla turi galimybę stebėti savo tobulėjimą, pristatyti jį mokiniams, mokytojams, tėvams, visuomenei. Kasmetinis mokyklos tvarumo įsivertinimas prisideda prie mokyklos kokybinių rodiklių gerėjimo.

Kokios įsivertinimo sritys?

Siūlomos 8 mokyklos tvarumo įsivertinimo sritys:

- 1. Išteklių tausojimas ir prieinamumas.** Mokykloje energija ir vanduo naudojami vadovaujantis tvarumo principais, taupomi ištekliai, kuriama išmani ir tausojanti naudojimo ir stebėsenos sistema, visiems skirtingų poreikių bendruomenės nariams sudarytos sąlygos patogiam poreikių tenkinimui, turinti ugdomąjį potencialą.
- 2. Judumas.** Užtikrinta saugi judumo sistema, kuriamos jungtys su miesto, gyvenvietės transporto sistema, formuojamas mokyklos judumo planas. Mokykloje propaguojamas tvarus judumas ir kuriama jo infrastruktūra, vykdoma saugaus eismo edukacija.
- 3. Bendruomenės įtraukimas.** Visa bendruomenė turi galimybę dalyvauti planuojant, keičiant mokyklos aplinką, kuriama psichologinė gerovė, lygios galimybės, terpė bendruomenės narių saviraiškai. Aplinka saugi skirtingų poreikių ir požiūrių asmenims.

4. Kultūros ir gamtos paveldas.

Mokyklos teritorijoje ir aplinkoje saugomas paveldas, biologinė įvairovė, sudarytos galimybės jos turtinimui. Saugomi negyvosios gamtos objektai. Gerbiamas nematerialus paveldas, puoselėjama skirtingų tautų, kultūrų bendruomenės narių saviraiška, tradicijos.

5. Saugumas ir sveikata.

Užtikrinama bendruomenės narių civilinė sauga, bendruomenės nariai vadovaujasi sveikos gyvensenos principais, higienos normomis, mokyklos aplinka pritaikyta saugiam ir sveikam gyvenimo būdui.

6. Neigiamo poveikio aplinkai mažinimas.

Kuriami vartojimo įpročiai, mažinantys poveikį aplinkai, mažinami atliekų kiekiai, naudojami tvarūs produktai ir gaminiai, kuriama atliekų srautų, nuotekų, mokyklos aplinkos kokybės stebėseną, imamas kokybę gerinančių pokyčių.

7. Viešosios erdvės.

Kuriamos saugios, patrauklios ir prieinamos mokyklos vidaus ir lauko erdvės, tausojančios gamtą. Skatinamas jų daugiafunkcis naudojimas edukacijai, poilsiui, sportui. Erdvės pritaikytos sveikam gyvenimo būdui, sudarytos galimybės naudotis ne tik pamokų metu, bet visais metų laikais bei įvairioms bendruomenės grupėms.

8. Vietovių ryšiai.

Prisidedama prie tvarumu grįstų įvairialypių miestų, gyvenviečių, kaimų ryšių stiprinant nacionalinę ir regionų plėtrą. Prisidedama prie trumpų tiekimo grandinių, vykdomi žalieji pirkimai. Skatinamas savo krašto pažinimas, mokyklos aplinka pristato vietovę, regioną atvykstantiems (mokyklų muziejai, turizmo plėtotė).

Kaip vyksta įsivertinimas?

Mokykla pati laisvai susikuria įsivertinimo mechanizmą ir numato jame dalyvaujančių bendruomenės narių skaičių ir įsitraukimą. Mokyklos vadovas skiria už įsivertinimą atsakingą asmenį arba jų grupę, numato įsivertinimo atlikimo terminus.

Parengta nesudėtinga vertinimo schema „šviesoforo“ principu. Rodiklio dešinėje varnelėmis pažymimas mokyklos rodiklio įvertinimas:

Raudona spalva – rodiklis nebūdingas mokyklai arba neaktualus dėl mokyklos tipo, specifikos, vietovės, kurioje yra mokykla ir kitų priežasčių.

Geltona spalva – rodiklis iš dalies būdingas mokyklai, tačiau yra galimybių iniciatyvų tobulinimui. Mokykla numato siekti rodiklio įgyvendinimo jo gerinimo linkme.

Žalia spalva – rodiklis įgyvendintas mokykloje, yra teigiamų patirčių.

Atliekant kai kurių rodiklių įsivertinimą reikalingi duomenys, analizė, stebėseną. Dalis rodiklių yra techninio pobūdžio, jų vertinimui pakanka mokykloje dirbančių (retai – išorės) specialistų pateiktos informacijos, duomenų. Kai kurių rodiklių įsivertinime gali dalyvauti visa mokyklos bendruomenė – organizuojamos viešos ar anoniminės apklausos, užtikrinantys objektyvią bendruomenės nuomonę ir požiūrį.

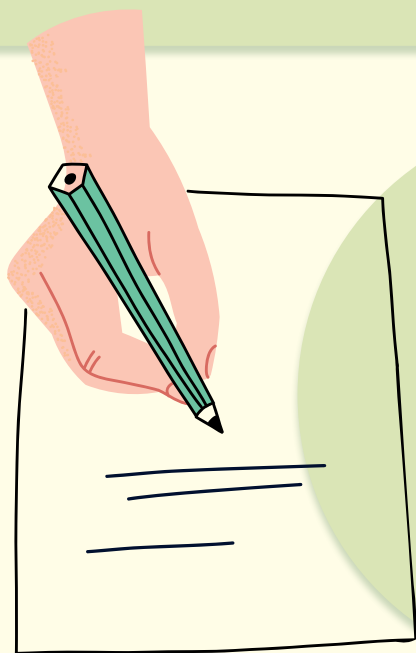
SVARBU! Kadangi „Vadovas“ rengtas visų tipų mokykloms, akivaizdu, kad ne visi rodikliai yra aktualūs ar taikytini konkrečiai mokyklai. Todėl įsivertinant svarbu nesusirinkti kuo daugiau kiekybinių rodiklių, o identifikuoti rodiklius būsimiems mokyklos pokyčiams ir nustatyti jų prioritetus.

Už įsivertinimą atsakingas asmuo apibendrina galutinius rezultatus ir pateikia mokyklos vadovui, išskirdamas tvarumo mokykloje stiprybes ir silpnybes. Mokyklos vadovas metų pabaigoje teikia įsivertinimo rezultatą savivaldybės koordinatoriui.

Pavyzdys. Atlikus tvarumo įsivertinimą, mokykla surinko 15 žalios spalvos, 77 geltonos, 90 raudonos spalvos taškų. Rezultatai rodo, kad mokykla atitinka Darbotvarkės „Tvari mokykla 2030“ pirmosios pakopos reikalavimus, turi daug sričių, kuriose gali siekti tvarumo pokyčių. Nemažai rodiklių mokyklai nebūdingi (galimai dėl mokyklos tipo, specifikos).

Kokie būsimi veiksmai?

Įsivertinimo rezultatai aptariami su mokyklos bendruomene ir kartą per metus pateikiami Tvarių mokyklų savivaldybės koordinatoriui.

Mokykla išskiria sritis ir jų rodiklius, kurių gerinimo ketina siekti, numato tam reikalingus išteklius ir priemones, paskiriami atsakingi asmenys ar sudaromos grupės. Planuojamas pokyčių įgyvendinimas vieneriems metams ir/ar ilgesniam laikotarpiui, jie įtraukiami į mokyklos veiklos planus. Numatomos galimos rizikos ir jų valdymas. Užtikrinama stebėseną, jei reikalinga – tarpinių rezultatų vertinimas.

1 sritis.

Išteklių tausojimas ir prieinamumas

Mokykloje energija ir vanduo naudojami vadovaujantis tvarumo principais, taupomi ištekliai, kuriama išmani ir tausojanti naudojimo ir stebėsenos sistema, visiems skirtingų poreikių bendruomenės nariams sudarytos sąlygos patogiam poreikių tenkinimui, turinti ugdomąjį potencialą.

*Taupydamas vandenį namuose
ir mokykloje, jaučiuosi tarsi
eko-herojus, keičiantis pasaulį.*

- Erikas, 13 metų

**Energijos
naudojimas**

**Energetikos
stebėseną**

**Apšvietimas ir
elektros įranga**

**Patalpų
mikroklimatas**

**Vandens
prieinamumas ir
naudojimas**

**Energetikos ir
vandentvarkos edukacijos
infrastruktūra**

**Būtiniosios
higienos aplinka**

**Maisto gaminimo
aplinka**

**Kiti mokyklos
išteklių tausojimo
ir prieinamumo rodikliai**

1 kriterijus: ENERGIJOS NAUDOJIMAS

Mokykloje energija naudojama vadovaujantis tvarumo principais.

Vadovaujamasi energijos vartojimo audito, kuris atnaujinamas kartą per 5 metus, išvadomis.

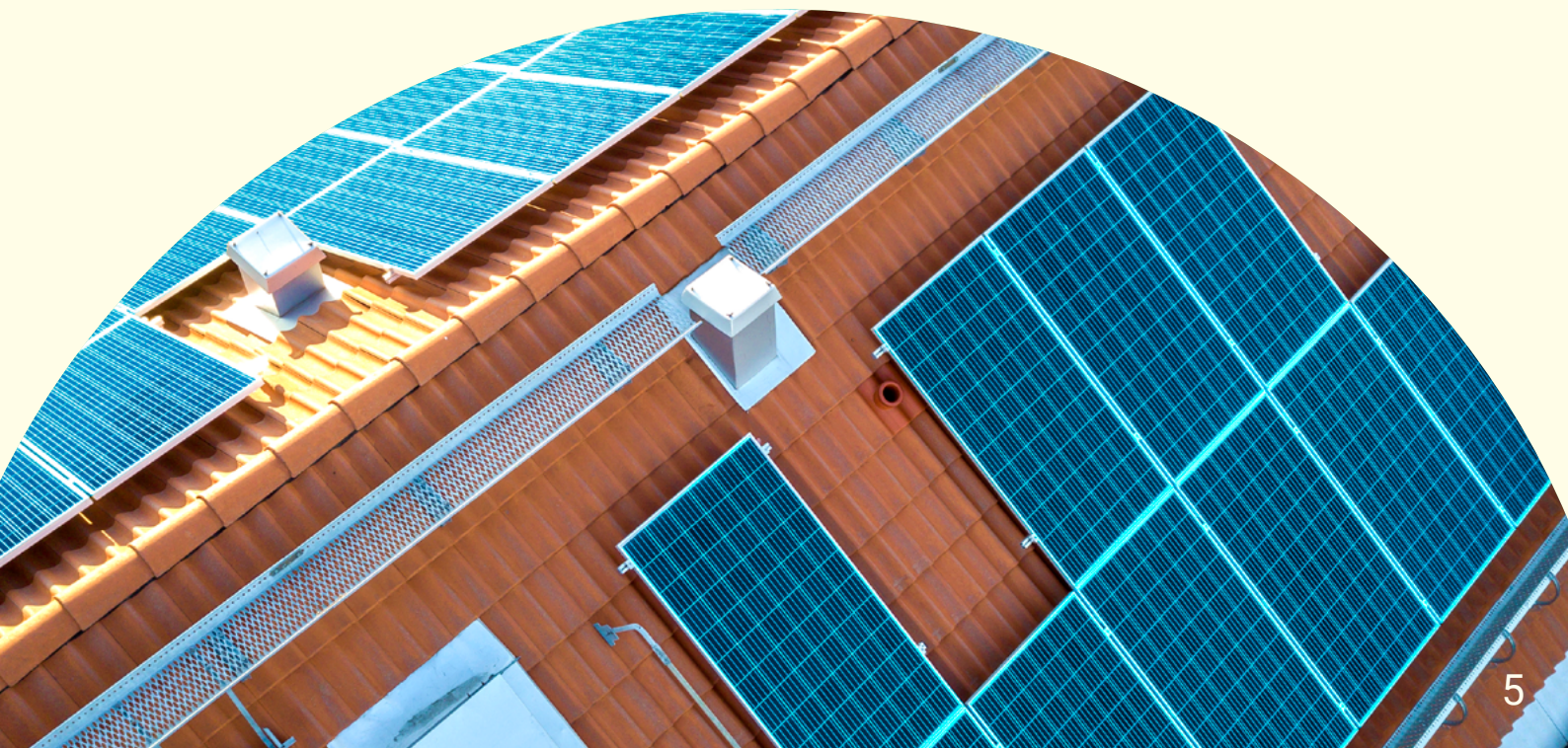
Mokykla turi pastato energetinio efektyvumo (žaliojo pastato) sertifikatą.

Mokykla turi energetinių rodiklių viziją ir planą.

Ne mažiau 50 proc. naudojamos energijos yra iš atsinaujinančių energijos šaltinių (saulės, vėjo, biokuro, geoterminė ir kt.). Mokykla įsirengia savo jėgainę arba naudoja nuotolines.

2 kriterijus: ENERGETIKOS STEBĖSENA

Mokykloje vykdoma nuolatinė energetinių rodiklių stebėseną ir kontrolė.

Atliekama energetikos ūkio tvarumo stebėseną, vertinami pokyčiai.

Viešose erdvėse švieslentėse/monitoriuose, internete skelbiama informacija apie mokyklos energetinius rodiklius ir jų efektyvumo pokyčius. Mokiniai įtraukti į stebėseną (CO₂ matuokliai, termometrai ir kt.).

3 kriterijus: PATALPŲ MIKROKLIMATAS

Sukurtas sveikatai tinkamas vidaus patalpų mikroklimatas.

Visus metus palaikoma tinkama patalpų temperatūra ir oro kokybė.

Įrengtas išmanusis šildymas, pagrindinėse šildymo ir vėsinimo zonose yra programuojami termostatai. Sukurta energijos taupymo tvarka/taisyklės mokykloje.

Efektyviai apšildytos sienos, mažiausiai 75 proc. langų yra aukštos energinio efektyvumo klasės.

4 kriterijus: APŠVIETIMAS IR ELEKTROS ĮRANGA

Naudojama tvari mokyklos apšvietimo sistema, kita technika.

Įrengtas tvarus ir energiją taupantis lauko ir vidaus erdvių apšvietimas. Įdiegta išmani šviesų išjungimo ir reguliavimo sistema.

Naudojami Saulės energijos lauko šviestuvai.

Naudojama energetiškai efektyvi ir tvari biuro, buitinė technika ir klasių įranga.

Apšvietimas pritaikytas erdvės paskirtims, užtikrinantis gerą matomumą mokyklos teritorijoje ir patekimui į ją (skirtingų zonų – skirtingas apšvietimas pagal poreikį).

5 kriterijus: VANDENS PRIEINAMUMAS IR NAUDOJIMAS

Vanduo efektyviai naudojamas ir prieinamas visiems bendruomenės nariams.

Naudojama vandenį taupanti įranga (čiaupai, tualetų bakeliai, dušai ir kt.).

Teikiamas kokybiškas geriamasis vanduo, vykdoma stebėseną.

Įrengti geriamojo vandens prieigos taškai (fontanėliai ir kt.). Skatinama naudotis asmeninėmis gertuvėmis.

Valgyklos aplinkoje įrengti praustuvai, jų aplinka skatina higienos įpročius, rankų plovimą prieš valgį ir t.t.

Mokyklos vandens apytakos sistema nuo vandens įvado iki kanalizacijos minimaliai tarši (apsaugota nuo chemikalų ir kt.).

6 kriterijus: ENERGETIKOS IR VANDENTVARKOS EDUKACIJOS INFRASTRUKTŪRA

Mokyklos aplinkoje įrengtos edukacinės priemonės apie energetiką ir vandentvarką.

Mokiniam patrauklia forma įrengtos edukacinės priemonės supažindina su tvaria energija ir vandens taupymu.

Įrengti ženklai ir plakatai, primenantys mokyklos bendruomenei apie vandens tausojoimo svarbą.

7 kriterijus: BŪTINOSIOS HIGIENOS APLINKA

Sukurta galimybė naudotis būtiniosios higienos priemonėmis ir aplinkomis.

Sudaryta galimybė bet kuriuo metu pasinaudoti dušu.

Mokykloje įrengtos lyčiai neutralios higienos patalpos (unisex).

Suteikiamos reikiamos higienos priemonės (pvz., įklotai) ir įrengta jų atliekų surinkimo sistema.

8 kriterijus: MAISTO GAMINIMO APLINKA

Sukurta galimybė naudotis būtinąsios higienos priemonėmis ir aplinkomis.

Įrengtos erdvės viduje ir lauke, kur mokiniai gali maitintis savo užkandžiais. Sudarytos galimybės pasišildyti iš namų atsineštą maistą.

Sudaryta galimybė mokytis maisto gaminimo technologijų, nepriklausomai nuo lyties ir amžiaus, formaliajame ir neformaliajame ugdyme.

Mokyklos maisto ruošimo technologijų klasės aprūpintos šiuolaikine maisto gaminimo, pateikimo įranga ir priemonėmis, laikantis tvarumo reikalavimų (energetinė klasė, žaliasis pasirinkimas, nenaudojami vienkartiniai indai ir pan.).

9 kriterijus: KITI MOKYKLOS IŠTEKLIŲ TAUSOJIMO IR PRIEINAMUMO RODIKLIAI

2 sritis.

Judumas.

Užtikrinta saugi judumo sistema, kuriamos jungtys su miesto, gyvenvietės transporto sistema, formuojamas mokyklos judumo planas. Mokykloje propaguojamas tvarus judumas ir kuriama jo infrastruktūra, vykdoma saugaus eismo edukacija.

*Tikiuosi, kad mano vaikas
mokykloje įgis ne tik istorijos
ar matematikos žinių, bet ir
išmoks susiremontuoti savo
dviratį.*

- mama Laura

Tvari kelionė
į mokyklą

Judumo infrastruktūros
tvarumas

Judumo
stebėsena

Judumo
edukacija

Saugus
eismas

Kiti mokyklos tvaraus
judumo rodikliai

1 kriterijus: TVARI KELIONĖ Į MOKYKLĄ

Sukurta galimybė atvykti į mokyklą netaršiomis transporto priemonėmis ir pėsčiomis, sukurta tam reikalinga infrastruktūra.

Sukurtos mokyklos aplinkos jungtys su miesto judumo sistema taikant tvarumo principus (saugios, pritaikytos pėstiesiems ir tvariam transportui). Įrengti pėsčiųjų ir dviračių takai už mokyklos teritorijos.

Įrengtos patogios saugyklos dviračiams, paspirtukams, riedlentėms (pakanka vietų, patogios, saugios, su stogeliu).

Skatinama naudotis viešuoju transportu/pavežėjimo mokyklos transportu sistema (pvz., viešojo transporto subsidijos mokytojams).

Bendra mokinių ir darbuotojų važiavimo asmeniniais automobiliais sistema. Mokyklos bendruomenės nariams teikiama paskata už mokinių/kolegų atvežimą.

Sukurta elektromobilumo sistema: laikymo vietos ir įkrovimo stotelės.

Sukurta dviračių ir kitų transporto priemonių dalijimosi sistema mokyklos bendruomenei.

Mokiniai supažindinami su dviračio gedimais ir jų taisymu, įrengta dviračių savarankiška taisykla.

Bendruomenės nariai skatinami už tvarios kelionės į mokyklą pasiekimus.

2 kriterijus: JUDUMO INFRASTRUKTŪROS TVARUMAS

Mokyklos judumo infrastruktūros elementų,
transporto priemonių ir technikos tvarumas.

Tvarus mokyklos transporto priemonių ūkis ir panaudojimas
(mažiau taršių transporto priemonių pasirinkimas).

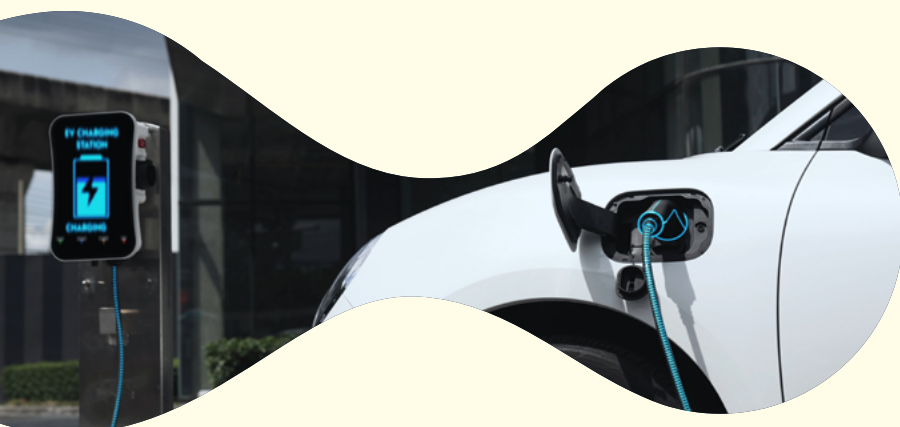
Atitvarų, žaliųjų zonų kūrimas greta kelių, sporto aikštynų
(įskaitant priešvėjines, priešerozines ir kt. priemones).

Judumo infrastruktūros kūrimui, naudojamos tvarios
medžiagos ir priemonės.

Judumo infrastruktūra pritaikyta specialius poreikius
turintiems bendruomenės nariams.

3 kriterijus: JUDUMO STEBĖSENA

Vykdoma tvaraus judumo stebėseną, rengiami ir pagal poreikius koreguojami priemonių planai.

Mokyklos bendruomenė kuria savo darnaus judumo planą.
Judumo infrastruktūra, nuolat atnaujinama.

Mokyklos integruotos į savivaldybių judumo priemonių planus.

Viešai pasiekiami stebėsenos duomenys apie mokyklos bendruomenės narių judumo įpročius (kiek į mokyklą atvyksta automobiliu, pėsčiomis, netaršiu transportu) ir jų pokyčius.

Mokykla vadovaujasi aktyvumą skatinančios mokyklos kūrimo rekomendacijomis „Aktyvi mokykla“.

4 kriterijus: JUDUMO EDUKACIJA

Mokyklos judumo infrastruktūrai teikiamas edukacinis potencialas.

Sukurta efektyvi judumo, pažintinių, sveikatinimo takų sistema mokyklos aplinkoje.

Takai ženklinti, jų stotelėse yra informaciniai, universalus dizaino stendai, plakatai, objektai, interaktyvios priemonės.

Informacija stenduose apie viešojo transporto grafikus, žemėlapiai ir kt.

Vykdoma viešojo transporto saugos, etikos ir elgesio edukacija.

5 kriterijus: SAUGUS EISMAS

Sukurta saugaus eismo infrastruktūra mokyklos aplinkoje.

Įrengtos priemonės saugiam eismui užtikrinti (apšvietimas, perėjos ir t.t.).

Kuriamos vienodos miesto ir kaimo saugaus eismo galimybės (pav.: šaligatviai, perėjos).

Įrengtos saugaus eismo edukacinės erdvės lauke ar viduje.

Puoselėjama mokinių saugaus eismo kultūra.

6 kriterijus: KITI MOKYKLOS TVARAUS JUDUMO RODIKLIAI

Mokykla inicijuoja ir kuria unikalias, savo aplinkai pritaikytas tvaraus judumo priemones.

3 sritis.

Bendruomenės įtraukimas

Visa bendruomenė turi galimybę dalyvauti planuojant, keičiant mokyklos aplinką, kuriama psichologinė gerovė, lygios galimybės, terpė bendruomenės narių saviraiškai. Aplinka saugi skirtingų poreikių ir pažiūrų asmenims.

*Mūsų miestelio mokykloje
mokosi šešių tautybių vaikai.
Džiaugiuosi, kad sutariame ir
mokomės vieni iš kitų.*

- direktorė Rasa

Bendruomeniškumo
skatinimas

Psichologinė
gerovė ir lygios
galimybės

Kiti mokyklos
bendruomenės
įtraukimo rodikliai

1 kriterijus: BENDRUOMENIŠKUMO SKATINIMAS

Sukurtos prielaidos stiprinti bendradarbiavimą mokyklos viduje ir už jos ribų.

Mokiniai ir gyvenamosios vietos bendruomenė dalyvauja edukacinių erdvių ir ugdymo turinio jose planavime ir kūrime.

☐☐☐

Mokykla bendradarbiauja su partneriais (savivaldybė, rėmėjai, saugomų teritorijų direkcijos, ekspertai ir kt.) kurdami tvarumo iniciatyvas.

☐☐☐

Puoselėjamos mokyklos tradicijos ir kuriamos naujos.

☐☐☐

Skatinamas mokinių kūrybiškumas ir tvarus verslumas (vystomi amatai, mainai ir kt.).

☐☐☐

Bendruomenės narių pasiekimai yra vertinami, viešinami ir skatinami.

☐☐☐

Vystoma savanorystė, socialinė veikla (senelių namuose, gyvūnų prieglaudose ir kt.).

☐☐☐

Užtikrinamas mokyklos bendruomenės grįžtamasis ryšys apie tvarumo iniciatyvas.

☐☐☐

2 kriterijus: PSICHOLOGINĖ GEROVĖ IR LYGIOS GALIMYBĖS

Mokyklos aplinkoje sukurta terpė pozityviai psichologinei
būsenai, užtikrintos lygios teisės bendruomenės nariams.

Vadovaujamasi visiems žinomomis bendro gyvenimo ir
nesmurtinės kultūros taisyklėmis. Taisyklės viešinamos
matomoje vietoje, visa bendruomenė dalyvauja jų kūrime.

☐☐☐

Sudaryti krizių intervencijos planai ir protokolai efektyviam
psichikos sveikatos ir psichologinių problemų sprendimui.

☐☐☐

Vykdoma psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija.

☐☐☐

Aiškūs bendruomenės susitarimai dėl medijų naudojimo
tarpusavio bendravime. Mokykla aktyvi „Draugiško
interneto“ programose.

☐☐☐

Naudojamos uniformos yra neutralios lyčių atžvilgiu arba yra
galimybė pasirinkti, kokias uniformos kombinacijas dėvėti, taip
leidžiant visiems mokiniams rengtis neribojant jų lyties raiškos.

☐☐☐

Sukurta terpė laisvai mokinių ir mokytojų meninei, emocinei
ir asmeninei saviraiškai (erdvės freskoms, mokinių televizija/
radijas, virtuali erdvė ir kt.).

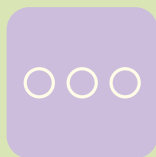
☐☐☐

Sukurta mokinių savivaldos struktūra ir infrastruktūra,
suteiktos patalpos mokinių atstovybėms.

☐☐☐

Veikia idėjų ir pasiūlymų dalijimosi platforma (grįžtamojo ryšio
dėžutė arba lenta, internetinės apklausos, programėlės).

☐☐☐

3 kriterijus: KITI MOKYKLOS BENDRUOMENĖS ĮTRAUKIMO RODIKLIAI

Mokykla inicijuoja ir kuria unikalias, savo aplinkai
pritaikytas bendruomenės įtraukimo priemones.

4 sritis.

Kultūros ir gamtos paveldas

Mokyklos teritorijoje ir aplinkoje saugomas paveldas, biologinė įvairovė, sudarytos galimybės jos turtinimui. Saugomi negyvosios gamtos objektai. Gerbiamas nematerialus paveldas, puoselėjama skirtingų tautų, kultūrų bendruomenės narių saviraiška, tradicijos.

Ar žinojote, kad mūsų mokyklos teritorijoje gyvena mažiausiai 143 organizmų rūšys!

- mokytoja Loreta

Kultūrų
įvairovė

Biologinė
įvairovė

Vanduo lauko
erdvėse

Kita negyvoji
gamta

Kiti mokyklos
kultūros ir gamtos
paveldo rodikliai

1 kriterijus: KULTŪRŲ ĮVAIROVĖ

Mokyklos aplinkoje atspindimas bei puoselėjamas Lietuvos ir pasaulio kultūros paveldas.

Identifikuojamos bendruomenės kultūrinės skirtybės, joms pritaikoma aplinka ir veiklos.

Bibliotekose, muziejuose ir kitose erdvėse pristatoma ir eksponuojama kultūrų įvairovė bei tradicijos.

Sudaryta galimybė mokiniams bendradarbiauti ir bendrauti su mokiniais iš kitų valstybių, mainų programose, tarptautiniuose projektuose.

Maitinime atspindima mokinių kultūrinė įvairovė, įvairios mitybos tradicijos ir pageidavimai. Rengiamos skirtingos mitybos kultūros meniu dienos, siūlomi tradiciniai patiekalai.

2 kriterijus: BIOLOGINĖ ĮVAIROVĖ

Sudaryta galimybė gyvai susipažinti su biologine įvairove, ji saugoma ir turtinama.

Dalis mokyklos teritorijos palikta laukinei gamtai (nešienaujamos pievos gabalėlis, negyva mediena ir t.t.). Identifikuojami biologinei įvairovei vertingiausi teritorijos elementai.

☐☐☐

Įrengtos biologinę įvairovę skatinančios priemonės (inkilai paukščiams ir šikšnosparniams, apdulkintojų sodai, vabzdžių viešbučiai, ornitochoriniai sodai ir kt.), įrengti informaciniai stendai, mokiniams suteikiamos stebėjimo priemonės (žiūronai, mikroskopai ir t.t.).

☐☐☐

Mokyklos teritorijoje sudarytos sąlygos saugiai gyventi ten natūraliai apsigyvenusiams organizmams, įrašytiems į Lietuvos raudonąją knygą. Mokiniams prieinama Lietuvos raudonoji knyga.

☐☐☐

Mokyklos teritorijoje nesodinamos ir reguliariai naikinamos invazinių augalų rūšys.

☐☐☐

Sukurtas interaktyvus mokyklos teritorijos biologinės įvairovės žemėlapis (pvz., iNaturalist platformoje).

☐☐☐

Mokyklos aplinkoje auginami mažiau žinomi, retai auginami maistiniai ir vaisiniai augalai.

☐☐☐

Želdinių asortimente yra ir vietinės/Lietuvoje sukurtos maistinių augalų veislės.

☐☐☐

3 kriterijus: VANDUO LAUKO ERDVĖSE

Saugomas ir naudojamas natūralių vandens telkinių ir kritulių vanduo.

Prie mokyklos įrengiami vandens telkiniai (kūdnos, tvenkiniai ir kt.).

Saugomi natūralūs vandens telkiniai, vandentėkmės, įrengiamos apsauginės zonos.

Puoselėjama biologinė įvairovė natūraliuose ir dirbtiniuose vandens telkiniuose, kuriamos vandens ekosistemų naudojimo edukacijoje priemonės.

Mokyklos bendruomenė prižiūri greta ir netoli mokyklos esančius hidrografinius objektus.

Želdynų (daržai, vejose ir kt.) laistymui naudojamas kritulių vanduo, taupant vandentiekio vandenį. Įrengti lietaus sodai.

4 kriterijus: KITA NEGYVOJI GAMTA

Sudaryta galimybė susipažinti su negyvosios gamtos objektais mokyklos aplinkoje.

Edukacinėse erdvėse panaudojami negyvosios gamtos objektai: vietovės reljefo formos, rieduliai, akmeninės sienos ir kiti geologiniai objektai. Įrengtos teminės negyvosios gamtos ekspozicijos.

Ant negyvos gamtos objektų (riedulių, mūro ar akmenų sienų) sukurtos mikrobuveinės samanoms, kerpėms ir kitoms rūšims.

Įrengtos geologinių pavyzdžių ir naudingų iškasenų ekspozicijos, akcentuojant vietovės išskirtinumą.

Sodinami gruntą valantys (fitoremediacija) augalai.

Įrengtos supažindinimo su dirvožemiu ir jo biologine įvairove priemonės (stendai, dirvožemio pjūvių įrengimas ir kt.).

5 kriterijus: KITI MOKYKLOS KULTŪROS IR GAMTOS PAVELDO RODIKLIAI

Mokykla inicijuoja ir kuria unikalias, savo aplinkai pritaikytas kultūros ir gamtos paveldo priemones.

5 sritis.

Saugumas ir sveikata

Užtikrinama bendruomenės narių civilinė sauga, bendruomenės nariai vadovaujasi sveikos gyvensenos principais, higienos normomis, mokyklos aplinka pritaikyta saugiam ir sveikam gyvenimo būdui.

Kiekvienas tvaraus maisto patiekalas – žingsnis sveikos planetos link.

- Tomas, 16 metų

Civilinė
sauga

Higiena ir
saugumas

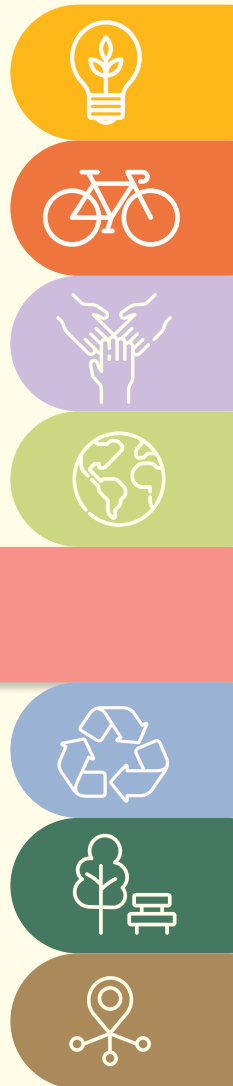
Subalansuota
mityba

Sveikos mitybos
švietimas

Kiti mokyklos
saugumo ir sveikatos
rodikliai

1 kriterijus: CIVILINĖ SAUGA

Užtikrinama saugi mokyklos aplinka, sukurta civilinės saugos infrastruktūra, formuojami mokinių išgyvenimo įgūdžiai.

Pirmosios pagalbos priemonės prieinamos visiems.

Sukurti aiškūs civilinės saugos algoritmai: signalai, jų perdavimo tvarka ir elgesys, veiksmų nuoseklumas.

Numatytos ir įrengtos priemonės siekiant užtikrinti bendruomenės apsaugą atsiradus hibridinėms ir karo grėsmėms (kolektyvinės apsaugos statiniai, priedangos, kitos alternatyvios pasislėpimo vietos).

Suprantamai ir kūrybiškais būdais bendruomenė informuojama apie civilinės saugos planus, elgesį skirtingose nelaimingų atsitikimų situacijose.

Numatytos saugios zonos, evakuacijos maršrutai, aiškus jų žymėjimas.

Mokykla turi išgyvenimo priemones, sudarytos galimybės jas naudoti. Įrengtos išgyvenimo įgūdžių lavinimo erdvės.

Bendruomenės taisyklėmis, susitarimais ir įtrauktimi grįsta mokyklos saugos sistema.

2 kriterijus: HIGIENA IR SAUGUMAS

Kuriamos saugios bendruomenės narių sveikatai mokyklos erdvės.

Vidaus ir išorės erdvės yra sveikatą stiprinančios ir saugios, vadovaujamosi higienos normomis, įrenginiai atitinka ugdytinių amžių. Aplinkoje nėra pavojų keliančių infrastruktūros elementų.

Mokyklos vidaus ir lauko erdvėse neauginami/nesodinami nuodingi bei kiti sveikatai pavojingi augalai. Seniau sodinti daugiamečiai sveikatai pavojingi augalai (pvz. medžiai nuodingais vaisiais) pažymėti informacinėmis lentelėmis arba kitomis saugos priemonėmis.

3 kriterijus: SUBALANSUOTA MITYBA

Mokinių mityba subalansuota, atitinka sveikos mitybos reikalavimus.

Visiems mokiniams sudarytos sąlygos valgykloje gauti subalansuotos mitybos produktus ir patiekalus.

Sveikatos problemų (alergijos, cukrinis diabetas ir kt.) turintys mokiniai gali pasirinkti jiems tinkamą maistą. Valgyklose pateikiama informacija apie alergenų, maisto kaloringumą.

Mėsos ir/arba kitų gyvulinės kilmės produktų nevartojantys mokiniai ir mokytojai mokyklos valgykloje kasdien turi galimybę maitintis pilnaverčiu, pakankamai baltymų ir kitų būtinų maisto medžiagų turinčiu maistu.

☐☐☐

Mokykloje nėra galimybių įsigyti nesveiką maistą (mokyklos valgykloje užtikrinta galimybė pasirinkti sveikesnius patiekalus ir užkandžius). Maisto automatų ir panašių įrenginių tiekėjai prekiauja sveikesniais produktais

☐☐☐

4 kriterijus: SVEIKOS MITYBOS ŠVIETIMAS

Mokykloje išvystytas mokinių sveikos, įvairios mitybos švietimas, maisto kultūra.

☐☐☐

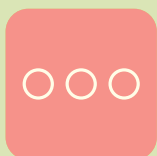
Valgykla, vidaus ir lauko erdvės naudojamos informacijos pateikimui apie pilnavertę mitybą, gerą savijautą. Įrengtos interaktyvios maisto piramidės, plakatai, ekranai ir kt. apie sveiką gyvenseną, mitybą ir produktų ženklimą.

☐☐☐

Mokiniamis patraukliai ir suprantamai pateikta informacija apie patiekalų maistingumą ir sudėtį.

☐☐☐

Sukurta aplinka, skatinanti lėtą ir dėmesingą valgymą, socialinį bendravimą.

☐☐☐

5 kriterijus: KITI MOKYKLOS SAUGUMO IR SVEIKATOS RODIKLIAI

Mokykla inicijuoja ir kuria unikalias, savo aplinkai pritaikytas saugumo ir sveikatos priemones.

☐☐☐

6 sritis.

Neigiamo poveikio aplinkai mažinimas

Kuriami vartojimo įpročiai, mažinantys poveikį aplinkai, mažinami atliekų kiekiai, naudojami tvarūs produktai ir gaminiai, kuriama atliekų srautų, nuotekų, mokyklos aplinkos kokybės stebėseną, imamas kokybę gerinančių pokyčių.

Mano sūnus ir dukra įkvėpė rūšiuoti atliekas namuose. To jie išmoko mokykloje.

- tėtis Marius

Daiktų vartojimo įpročiai

Atliekų prevencijos švietimas

Atliekos ir rūšiavimas

Tvarūs produktai

Maisto atliekų sistema

Organinės atliekos

Pavojingų atliekų surinkimas

Nuotekų sistema

Kiti mokyklos neigiamo poveikio aplinkai mažinimo rodikliai

1 kriterijus: DAIKTŲ VARTOJIMO ĮPROČIAI

Formuojami tausojantys daiktų vartojimo įpročiai.

Mokykloje vyrauja rūšiavimo, daugkartinio daiktų naudojimo kultūra, mažinamas vienkartinų priemonių kiekis bendroje vartosenoje.

Įrengti dalijimosi daiktais taškai (DĖKŲ stotelės principu), mažosios bibliotekėlės, augalų atiduotuvės ir t.t.

Įrengtos dirbtuvės mokiniams daiktų remontavimui, rūbų taisymui.

Sukurta atsakingo popieriaus ir kitų kanceliarinių priemonių vartojimo kultūra.

Dalis atliekų kaip žaliava naudojama kūrybiniais tikslais (menams, techninei kūrybai ir kt.).

2 kriterijus: ATLIEKŲ PREVENCIJOS ŠVIETIMAS

Mokiniai supažindinami su prekių ir daiktų tvarumo kriterijais.

Matomose vietose mokyklos erdvėse, skirtingo amžiaus mokiniams, suprantamais būdais pateikta informacija, apie tvarių prekių ženklimą, jų perdirbimo ir rūšiavimo galimybes.

Sukurtos atliekų pažinimo, ženklavimo mini ekspozicijos mokyklų erdvėse (galimybė pažinti atliekų tipus, įvairovę, mokytis rinktis pirkinį).

3 kriterijus: ATLIEKOS IR RŪŠIAVIMAS

Mokykloje sukurta atliekų tvarkymo infrastruktūra, skirta rūšiavimui.

Sukurtas šiuolaikinis atliekų tvarkymo ciklas, turintis minimalų poveikį aplinkai ir žmonių sveikatai.

Įrengtos atliekų rūšiavimo aikštelės yra saugios, uždaromos, vykdoma atliekų pokyčių apskaita.

Įrengtos atliekų rūšiavimo dėžės mokyklos aplinkoje, patogiose vietose.

Sukurtos edukacinės erdvės apie pakuočių žymėjimą, atliekų rūšiavimą ir perdirbimą.

4 kriterijus: TVARŪS PRODUKTAI

Mokiniai supažindinami su prekių ir daiktų tvarumo kriterijais.

Laikomasi „lėto maisto“ (slow food) principų: geras (good), švaru/tvaru (clean), sąžininga kainodara (fair).

Taikomi sąžiningos prekybos reikalavimai (perkami produktai iš ūkių, plantacijų ir gamyklų, kuriose taikoma atsakinga darbo, sveikatos ir saugos praktika).

Valgiaraštyje pirmenybė teikiama šviežiems, sezoniniams produktams.

Naudojama daugiau augalinės kilmės produktų, taip mažinant mėsos gamybos poveikį aplinkai. Į valgiaraščius įtraukiami patrauklūs vegetariški ir veganiški patiekalai, tenkinant įvairios mitybos nuostatas ir poreikius.

Pirmenybė teikiama produktams iš tvarių ūkių ir gamintojų, atsižvelgiant į produktų ekologinį ženklimą (pvz. „Rakto skylutė“, ES ekologinio maisto ženklas ir kt.).

5 kriterijus: MAISTO ATLIEKŲ SISTEMA

Mokykloje kuriama veiksminga maisto atliekų mažinimo ir antrinio naudojimo sistema.

Įgyvendinama veiksminga maisto atliekų stebėseną ir kontrolę. Mokiniai įtraukiami į stebėsenos procesą.

Optimizuotas maisto produktų pakuočių atliekų kiekis, jos rūšiuojamos arba dalis panaudojama antriniais tikslams (antrą kartą, kūrybiniais mokinių darbams ir pan.).

Didžioji dalis įsigytų maisto produktų suvartojama pagal pirminę paskirtį.

Švediškasis/dalinis švediškasis stalas mokyklos valgykloje (garnyro, salotų bufetas), vaikai patys gali įsidėti maisto.

Sudaryta galimybė maisto atliekų naudojimui antriniais tikslais (ūkio gyvūnams, kompostui).

6 kriterijus: ORGANINĖS ATLIEKOS

Pilnai ar iš dalies perdirbamos biologiškai skaidžios atliekos.

Įrengti kompostavimo konteineriai ar aikštelės skirtingų tipų atliekoms.

Dalis medžių lapų rudenį paliekama irti natūraliai, turtinama dirvožemio ekosistema.

Suteikiama galimybė mokiniams stebėti organines atliekas skaidančius organizmus (pvz., sliekynai).

7 kriterijus: PAVOJINGŲ ATLIEKŲ SURINKIMAS

Sukurta pavojingų ir toksiškų atliekų surinkimo sistema.

Įrengtos ir paženklintos elementų surinkimo vietos.

Galimybė surinkti nereikalingus smulkius elektronikos prietaisus.

Mokyklos edukacinėse erdvėse nenaudojamos senos padangos ir kitos pavojingos atliekos.

8 kriterijus: NUOTEKŲ SISTEMA

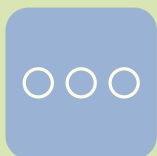
Įrengta mokyklos nuotekų sistema, vykdoma jos stebėseną.

Vykdoma periodinė nuotekų rodiklių stebėseną. Nuotekų užterštumas neviršija nuotekų tvarkymo reglamente nustatytų leistinų koncentracijų.

Mokyklos edukacinėse erdvėse įrengiami mokymo paskirtį turintys biologinio valymo įrenginiai.

9 kriterijus: KITI MOKYKLOS NEIGIAMO POVEIKIO APLINKAI MAŽINIMO RODIKLIAI

Mokykla inicijuoja ir kuria unikalias, savo aplinkai pritaikytas poveikio aplinkai mažinimo priemones.

7 sritis.

Viešosios erdvės

Kuriamos saugios, patrauklios ir prieinamos mokyklos vidaus ir lauko erdvės, tausojančios gamtą. Skatinamas jų daigiafunkcis naudojimas edukacijai, poilsiui, sportui. Erdvės pritaikytos sveikam gyvenimo būdui, sudarytos galimybės naudotis ne tik pamokų metu, bet visais metų laikais bei įvairioms bendruomenės grupėms.

*Mokyklos sode pirmą kartą
pamačiau linus, apie kuriuos
žinojau tik iš liaudies dainų.*

- Tadas, 12 metų

Vidaus ir lauko
įrengimas

Žaliosios
erdvės

Sporto ir poilsio
infrastruktūra

Judumas
pamokos metu

Informacijos
prieiga

Kiti mokyklos tvarių
viešųjų erdvių rodikliai

1 kriterijus: VIDAUS IR LAUKO ĮRENGIMAS

Mokyklos lauko ir vidaus infrastruktūrai taikomi tvarumo kriterijai.

Kuriant mokyklos aplinkas vadovaujamasi universalios dizaino principais, atsižvelgiama į vaikų, asmenų su negalia ir skirtingų lyčių interesus, suteikiama saugi, įtrauki mokymosi aplinka visiems.

Atsižvelgiant į bendruomenės poreikius naudojama moderni, kokybiška, tvari ir ilgalaikė mokyklos vidaus įranga (durys, langai, grindų dangos, baldai ir kt.), atitinkanti estetikos, efektyvumo, suderinamumo principus.

Naudojamos vietinėmis medžiagomis ir gamintojų paslaugomis. Statybai ir renovacijai naudojamos ekologiškos/perdirbtos medžiagos.

2 kriterijus: ŽALIOSIOS ERDVĖS

Suteikta visuotinė galimybė naudotis saugiomis, įtraukiomis ir prieinamomis žaliomis ir viešomis erdvėmis.

Kryptingai parinkti želdiniai, tinkantys ugdymo turiniui. Augalų rūšių įvairovė derinama su ugdymo programomis. Želdinama planingai, želdinių planavimas conceptualus. Kūrime dalyvauja mokiniai.

Sodinami pavėsį teikiantys želdiniai (žaidimų aikštelėms, lauko klasėms ir mokyklos pastatui). Įrengti žalieji stogai, naudojamas horizontalus želdinimas.

Taupomas laistymo vanduo (veiksmingos želdinių drėkinimo sistemos, lašelinis drėkinimas, drėgmės jutikliai). Sodinami sausrai atsparūs augalai.

☐☐☐

Sukurtas sensorinis sodas su augalais, stimuliuojančiais uoslę, lytėjimą, garsą ir regą.

☐☐☐

3 kriterijus: SPORTO IR POILSIO INFRASTRUKTŪRA

Kuriama darni atviro ir uždaro tipo sporto ir poilsio infrastruktūra, skirta naudoti tarp ir po pamokų.

☐☐☐

Aikštynų ir fizinio aktyvumo galimybių įvairovė. Fizinio aktyvumo skatinimui panaudojamos laisvos erdvės, netradiciniai elementai/sprendimai.

☐☐☐

Aktyvios mokyklos išorinės erdvės: kiemas, stadionas, parkas, takeliai, karstymosi sienelės, tinklai, lauko treniruokliai, labirintai. Kuriamos patyriminės erdvės (basų kojų takai, laipiojimo sienelės, kliūčių ruožai, žaidimų erdvės).

☐☐☐

Sudaroma galimybė mokiniams sporto infrastruktūra/priemonėmis naudotis po pamokų ir pertraukų metu.

☐☐☐

Sukurta rezervacijos sistema, pagal kurią galima naudotis sporto infrastruktūra po darbo valandų. Jei įmanoma, sudaroma galimybė infrastruktūra naudotis miesto bendruomenei.

☐☐☐

Įrengtos poilsio ir ramybės zonos viduje ir lauke, mokyklos erdvė kuria teigiamą ir pozityvią psichologinę būseną.

☐☐☐

Sukurtos socializacijos erdvės (stalo žaidimų zonos, amfiteatrai, kino salės ir kt.).

☐☐☐

Įrengtos emocijų pažinimo erdvės ir priemonės (emocijų ratas, interaktyvūs žaidimai, apklausos ir t.t.).

☐☐☐

Sudaryta galimybė saugiai mokytis ir leisti laisvalaikį gamtoje.

☐☐☐

4 kriterijus: JUDUMAS PAMOKOS METU

Sukurta judumą skatinanti infrastruktūra, skirta naudoti pamokų metu.

Sudaryta galimybė mokytis „klasėse be sienų“: lauko klasėse, koridoriuose, vestibuliuose, bibliotekoje, mokyklos kieme ir kitose vidinėse bei išorinėse mokyklos erdvėse.

Skatinamas/plėtojamas judėjimo elementų įtraukimas ne tik fizinio ugdymo, bet ir kitose pamokose.

Sėdėjimo laikas trumpinamas aktyviomis priemonėmis (įrengiant reguliuojamo aukščio vietas, keičiant sėdėjimo padėtis sėdint ant kamuolių, pusiausvyros pagalvėlių ir kt.).

Fiziniam aktyvumui naudojamos išmaniosios technologijos (edukacinės programėlės, interaktyvios grindys, virtualieji aktyvūs žaidimai ir kt.).

Kultivuojamos naujos, mažiau žinomos sporto šakos. Įrengtos joms reikalingos priemonės.

Infrastruktūra naudojama visus metus, inventorius reguliariai atnaujinamas.

5 kriterijus: INFORMACIJOS PRIEIGA

Sukurta laisvai prieinama informacinė infrastruktūra ir turinys.

Sukurtos galimybės naudotis informacinėmis ir ryšių technologijomis bei užtikrinta visuotinė prieiga prie interneto. Bendruomenės nariams ir svečiams įrengti nemokamo interneto prieigos taškai klasėse, bibliotekose, informacijos centruose.

Audiovizualinė sistema (stendai, plakatai, mokyklos televizija ir radijas) siejama su darniu vystymusi, pritaikyta specialių poreikių mokiniams.

6 kriterijus: KITI MOKYKLOS TVARIŲ VIEŠŲJŲ ERDVIŲ RODIKLIAI

Mokykla inicijuoja ir kuria unikalias, savo aplinkai pritaikytas tvarių viešųjų erdvių priemones.

8 sritis. **Vietovių ryšiai**

Prisidedama prie tvarumu grįstų įvairialypių miestų, gyvenviečių, kaimų ryšių stiprinant nacionalinę ir regionų plėtrą. Prisidedama prie trumpų tiekimo grandinių, vykdomi žalieji pirkimai. Skatinamas savo krašto pažinimas, mokyklos aplinka pristato vietovę, regioną atvykstantiems (mokyklų muziejai, turizmo plėtotė).

*Aš didžiuojuosi savo gimnazija,
nes jos pamatyti žmonės
atvyksta iš visos Lietuvos!*

- Ugnė, 15 metų

**Žalieji
pirkimai**

**Trumpa maisto
tiekimo grandinė**

**Žemdirbystė
mokykloje**

**Tvarus turizmas
ir kelionės**

**Kiti mokyklos
tvary vietovės ryšių
rodikliai**

1 kriterijus: ŽALIEJI PIRKIMAI

Mokykloje vykdomi žalieji pirkimai.

Vykdomi pirkimai iš vietinių, etikos nuostatomis besivadovaujančių gamintojų, kuriems svarbi socialinė atsakomybė, biologinės įvairovės apsauga ir kiti tvarumo kriterijai.

Įsigyjamos prekės ir paslaugos atitinka ekologinius ir sąžiningos prekybos reikalavimus (vadovaujamosi jų ženkliniu).

Mokyklos valgykloje parduodami minimaliai supakuoti produktai.

Perkamas perdirbto popieriaus ir plastiko produktai, naudoti baldai ir kt.

2 kriterijus: TRUMPA MAISTO TIEKIMO GRANDINĖ

Mokyklos bendruomenės maitinime naudojami vietiniai/Lietuvos gamintojų maisto produktai.

Perkami maisto produktai iš regione įsikūrusių ūkių, gamyklų, taip palaikant vietinius gamintojus (local food). Yra ne daugiau kaip vienas tarpininkas tarp ūkio ir maitinimo organizatoriaus.

Mokyklos aplinkoje auginami žalumynai, prieskoniai, vaisiai ir daržovės.

3 kriterijus: ŽEMDIRBYSTĖ MOKYKLOJE

Sukurta judumą skatinanti infrastruktūra, skirta naudoti pamokų metu.

Mokykloje įrengiami mokykliniai daržai, sodai, šiltnamiai, medelynai, vaistažolių ir prieskonių lysvės, kompostinės, yra reikalingos augalų priežiūros priemonės.

Mokyklos aplinkoje augalai auginami ekologinės žemdirbystės principais.

Žemės ūkio augalų auginime dalyvauja mokiniai (sodina, renka ir vertina derlių, mokosi prižiūrėti, rengia derliaus parodas ir kt.).

Augalai pažymėti informacinėmis lentelėmis arba QR kodais su aprašymais.

Įrengta dalijimosi derliumi stotelė/vieta mokyklos bendruomenei (galima pasiimti vaisių ir daržovių, atnešti savo užaugintų kitiems).

4 kriterijus: TVARUS TURIZMAS IR KELIONĖS

Mokykla dalyvauja tvariame turizme, jį integruoja į ugdymo turinį.

Sukurta mokymosi ne mokyklos erdvėse galimybių sistema (saugomos teritorijos, muziejai ir kt.).

Mokyklos apylinkių žinomumo didinimas turizmui ir lankytojams patraukti (miestelio patrauklumo didinimas, mokyklos muziejus, paveldo objektai ir jų edukacinio potencialo atskleidimas, amatų centrai).

Sukurta apgyvendinimo infrastruktūra mainų turizmui (palapinės, kelionių nameliai ir kt.).

5 kriterijus: KITI MOKYKLOS TVARIŲ VIETOVĖS RYŠIŲ RODIKLIAI

Mokykla inicijuoja ir kuria unikalias, savo aplinkai pritaikytas tvarių vietovės ryšių priemones.

Partneriai ir konsultantai

FIZINIŲ IR
TECHNOLOGIJOS MOKSLŲ
CENTRAS

 ignitis
grupė

**LIETUVOS
ENERGETIKOS
AGENTŪRA**

Lygių galimybių
kontrolieriaus
tarnyba

JU DU

VASA

VILNIAUS ATLIEKŲ SISTEMOS
ADMINISTRATORIUS

aisv THE AMERICAN
INTERNATIONAL
SCHOOL OF VILNIUS

Vaikų linija

VILNIUS

Fizinių ir technologijos mokslų centras · Higienos instituto Sveikatos stiprinimo centras · Ignitis grupė · Lietuvos energetikos agentūra · Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba · Mobilizacijos ir pilietinio pasipriešinimo departamentas prie KAM · Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie VRM · SĮ Susisieikimo paslaugos · SĮ Vilniaus atliekų sistemos administratorius · The American International School of Vilnius · Vaikų linija · Valstybinė saugomų teritorijų tarnyba prie Aplinkos ministerijos · Vilniaus miesto savivaldybė · Vilniaus universiteto botanikos sodas

LITERATŪROS SĄRAŠAS

„Rakto skylutė“ – sveikatai palankesni maisto produktai. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija [žiūrėta 2024 vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <https://sam.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/vi-suomenes-sveikatos-prieziura/mityba-ir-fizinis-aktyvumas-2/rakto-skylute>

Aktyvi mokykla. Fizinį aktyvumą skatinančios mokyklos kūrimo rekomendacijos. Sveikatos mokymo ir ligų prevencijos centras, 2021 [žiūrėta 2024 sausio 22 zv vvvd.]. Prieiga per internetą: https://www.hi.lt/uploads/Sveikatos%20stiprinimo%20centras/Naujienoms/2017%20metai/Lankstukai/Aktyvi_mokykla_metodines_rekomen.pdf

Building a sustainable Europe by 2030 – Progress thus far and next steps. Briuselis: Europos Sąjungos Taryba, 2019.

Darnūs Šiaurės šalių miestai. Šiaurės ministrų tarybos biuras Lietuvoje, 2020 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.norden.lt/wp-content/uploads/2020/10/Siaures-saliu-darnus-miestai-paroda.pdf>

Dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2020 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c1259440f7dd11eab72ddb4a109da1b5?jfwid=32wf90sn>

Dėl Lietuvos higienos normos HN 21:2011 „Mokykla, vykdanči bendrojo ugdymo programas. Bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, 2011. [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.404809>

Dėl Lietuvos higienos normos HN 75:2016 „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programų vykdymo bendrieji sveikatos saugos reikalavimai“ patvirtinimo. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, 2010 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.371081>

Dėl Nacionalinės darnaus vystymosi strategijos patvirtinimo ir įgyvendinimo. Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2003 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.217644/asr>

Dėl vaisių ir daržovių bei pieno ir pieno produktų vartojimo skatinimo vaikų ugdymo įstaigose programos įgyvendinimo taisyklių patvirtinimo. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, 2017 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://zum.lrv.lt/lt/naujienos/trumposios-maisto-tiekimo-grandines-kaip-tai-vyksta/>

Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444>

Ekologinis ūkininkavimas ES: faktai ir skaičiai [interaktyvus]. Europos Parlamentas, 2018 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.europarl.europa.eu/news/lt/headlines/society/20180404STO00909/ekologinis-ukininkavimas-es-faktai-ir-skaiciai>

Europos šalių trumpųjų maisto tiekimo grandinių organizavimo gerosios praktikos pavyzdžių analizė ir pavyzdiniai modeliai. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas, 2021 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://portalcris.vdu.lt/server/api/core/bitstreams/d0d6bf12-17f5-402d-966c-f1bdc788b394/content>

GreenComp. Europos tvarumo kompetencijos programa. Europos Sąjungos leidinių biuras, 2022 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC128040/JRC128040_013.pdf

Guidelines for healthy environments within European schools. Europos Komisija, 2014 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: (<https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC87071/lbna26726enn.pdf>)

Integrate Classroom Physical Activity in Schools: A Guide for Putting Strategies Into Practice. JAV ligų kontrolės ir prevencijos centras, 2018 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://www.cdc.gov/healthyschools/physicalactivity/pdf/Guide_for_Classroom_PA_508.pdf

Internetas visiems. Skaitmeninės informacijos rengimo vadovas. Vilnius: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2018 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/05/internetas_visiems.pdf

ISO 20121:2012. Event Sustainability Management Systems [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://pecb.com/pdf/whitepapers/25-pecb-whitepapers_iso-20121.pdf

Įtrauki mokyklą: kaip užtikrinti seksualinio priekabiavimo prevenciją mokykloje. Vilnius: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/05/atmintine_seksualinio-priekabiavimo-prevencija-mokykloje.pdf

Įtraukties link. Ką turi žinoti mokykla? Atmintinė mokykloms. Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra, 2022 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/12/Įtraukties-link.-Ka-turi-zinoti-mokykla.Atmintine-mokykloms.pdf>

Jungtinių tautų darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m. įgyvendinimo ataskaita. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, 2023 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/JT%20darbotvark%C4%97s%20iki%202030%20m_%20%C4%AF-gyvendinimo%20Lietuvoje%20ataskaita%20LT.pdf

Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos rezoliucija „Keiskime mūsų pasaulį: darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų“ [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://am.lrv.lt/uploads/am/documents/files/ES_ir_tarptautinis_bendradarbiavimas/Darnaus%20vystymosi%20tikslai/agenda%202030.docx

Kas yra Sąžininga prekyba? Fairtrade International. [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.vartotojai.lt/projektai/fairtrade/kas-yra-sazininga-prekyba/>
Kelionės į mokyklą planas iki 2025. Vilnius: SJ „Susisieikimo paslaugos“, 2021. [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://judu.lt/wp-content/uploads/2022/01/digital_keliones-i-mokykla-planas.pdf

Kiek kilogramų gali pakelti moteris ir kitos lyčių istorijos. Vilnius: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2021 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/05/kiem-kilogramu-gali-pakelti-moteris.pdf>

Klimato kaita [interaktyvus]. [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://klimatokaita.lt/>
Kulbis A. [sud.] 2023. *Vadovas mokyklų edukacinėms erdvėms kurti ir naudoti.* Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra. 158 p. [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2023/08/edukacines_erdves_230808-1.pdf

Learning for the Green Ttransition and Sustainable Development. Europos Komisija, 2022 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/db585fc7-ed6e-11ec-a534-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/>

Lietuvos gyventojų mityba ir jos priežiūra. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://sam.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/vi-suomenes-sveikatos-prieziura/mityba-ir-fizinis-aktyvumas-2/mityba>

Lietuvos pasirengimas įgyvendinti darnaus vystymosi tikslus. 2021 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/Product/Download/4107>

Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“. Valstybės pažangos taryba, 2012 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://e-seimas.lrs.lt/rs/lasupplement/TAP/TAIS.423800/45a6c-4cce8a3835f3c3f3b4625587aff/format/ISO_PDF/

Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas. Lietuvos Respublikos Seimas, 2003 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.222522/asr>

Lygybės laboratorija: saugios aplinkos mokykloje kūrimo vadovas. Projektas „BRIDGE: vietos bendruomenių stiprinimas efektyviai kovai su smurtu lyties pagrindu artimoje aplinkoje“, 2021 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/05/lygybes-laboratorija_-saugios-aplinkos-mokykloje-kurimo-vadovas.pdf

Mokyklų planavimas ir statyba 2.0: Pagrindai, procesai, projektai. [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Vilnius: Nacionalinė švietimo agentūra, 2023. https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2023/10/2023_Mokyklų-planavimas-ir-statymas_WEB_compressed.pdf

Mokymuisi palankios aplinkos kūrimas. Rekomendacijos mokyklų vadovams ir švietimo politikams. 2021 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://sodas.ugdome.lt/metodiniai-dokumentai/atsisiusti/18600/e71f97a9-0bef-45ad-964b-f1d0f6292e03>

Mokymuisi palankios aplinkos kūrimas. Rekomendacijos mokyklų vadovams ir švietimo politikams. Kaunas, 2022, 75 p.

Pasirengimas veikti dėl klimato: klimatui palankios veiklos vadovas mokykloms. 2022 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://unesco.lt/images/Pasirengimas_veikti_del_klimato_Vadovas.pdf

Pedagogų etikos kodeksas. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, 2018 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2021/10/pedagogu-etikos-kodeksas.pdf>

Promoting Physical Activity In The Education Sector. Pasaulio sveikatos organizacija, 2018 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://sport.ec.europa.eu/sites/default/files/promoting-physical-activity-in-education-factsheet-2018_ennew.pdf

Rekomenduojamos paros maistinių medžiagų ir energijos normos. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija [žiūrėta 2024 vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.91054/asr>

Rekomenduojamos paros maistinių medžiagų ir energijos normos. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija [žiūrėta 2024 vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.91054/asr>

Saugios aplinkos mokykloje kūrimo rekomendacijos. Projektas „BRIDGE: vietos bendruomenių stiprinimas efektyviai kovai su smurtu lyties pagrindu artimoje aplinkoje“, 2021 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/05/d1_saugios-aplinkos-mokykloje-kurimo-rekomendacijos.pdf

Sheryl A. Lee et al. 2022. A Comparison of Waste Education in Schools and Colleges Across Five European Cities. International Journal of Sustainable Development & World Ecology, 29:4, 338-348 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://www.haw-hamburg.de/fileadmin/LS/FTZ-NK/PDF/A_comparison_of_waste_education_in_schools_and_colleges_across_five_European_cities.pdf

Strategies for Classroom Physical Activity in Schools. JAV ligų kontrolės ir prevencijos centras, 2018 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://live-springboard-to-active-schools.pantheon-site.io/wp-content/uploads/2018/11/ClassroomPAstrategies_508.pdf

Švediško stalo rekomendacijos. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, 2021 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://sam.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/visuomenes-sveikatos-prieziura/mityba-ir-fizinis-aktyvumas-2/vaiku/svedisko>

The Status Of Traffic Safety And Mobility Education In Europe. European Transport Safety Council, 2019 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://etsc.eu/wp-content/uploads/ETSC-LEARN-Report-on-the-Status-of-Traffic-Safety-and-Mobility-Education-in-Europe.pdf>

Tvarumo gidas: Įrankis, norintiems gyventi tvariau. Šiaurės ministrų tarybos biuras Lietuvoje, 2022 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://www.norden.lt/wp-content/uploads/2023/01/TvarumoGidas_Pataisytas_2022-12-13_opt-1.pdf

Universalaus dizaino mokymuisi gairės. Europos socialinio fondo agentūra, 2023 [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://sodas.ugdome.lt/metodiniai-dokumentai/atsisiusti/20750/40f98182-7781-4672-8762-a2955cde1ffb>

Universalus dizainas [interaktyvus]. Lietuvos žmonių su negalia sąjunga [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.negalia.lt/galerij/filmoteka/universalus-dizainas>

Universalus dizainas [interaktyvus]. Neįgaliųjų reikalų departamentas prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.ndt.lt/universalus-dizainas/>

Vaicekauskienė V. 2013. Gerosios mokyklos koncepcija. Vilnius [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: https://www.nmva.smm.lt/wp-content/uploads/2015/08/GM_koncepcija_11-121-V.V..pdf

Vaikų maitinimo organizavimo tvarkos aprašas. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija [žiūrėta 2024 vasario 8 d.]. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.411986/asr>

Valstybės ateities vizija „Lietuva 2050“. Valstybės pažangos taryba, 2023. [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://lr.lt/media/viesa/saugykla/2023/12/pkvNdKVI0fk.pdf>

Vilniaus ugdymo įstaigoms – atliekų tvarkymo standartas. SJ „Vilniaus atliekų sistemos administratorius“ [žiūrėta 2024 sausio 22 d.]. Prieiga per internetą: <https://vasa.lt/n191-vilniaus-ugdymo-istai-goms-atlieku-tvarkymo-standartas>